

УДК 165.6/8

П.В. Кретов

СИМВОЛІКА МОВНОЇ ГРИ: МІЖ ПЕРФЕКЦІОНІЗМОМ ТА ПСЕВДОПРОБЛЕМАТИКОЮ

У статті розглядається символічний характер концепту мовної гри в його оцінному аспекті та його гіпотетична релевантність у контексті проблематики філософської антропології. З'ясовується місце концепції мовних ігор Л.Вітгенштейна на уявній шкалі оцінювання її ефективності для розв'язання смисложиттєвих проблем людини між перфекціонізмом та псевдопроблематикою.

Ключові слова: мовна гра, символ, символізація, перфекціонізм, псевдопроблематика, філософська антропологія.

**«Наші емпіричні припущення
не утворюють певної гомогенної маси»
(Л.Вітгенштейн «Про достовірність»)**

Наразі все більш очевидним стає те, що сучасний стан філософії та філософування в європейській та національній традиціях не є таким, що може бути охарактеризований як більш-менш цілісний (вже не кажучи про монолітність, яка, втім, у філософії навряд чи можлива). Згадуваний стан, скоріше, атомізований, дискретний, має навіть без перебільшення спорадичний характер. З огляду на засадові тенденції розвитку філософії це, можливо, свідчить про нагальну необхідність осмислення нової картини світу (згадаймо класичну статтю Гайдеггера «Час картини світу»), що формується в наш час, а якщо найбільш загально – то про формування засад нової метафізики. Але така «швидкість утікання» (якщо скористатися словосполученням із поняттєвого апарату фізики) однієї школи від іншої, одного напрямку від іншого, однієї інтенційованості від іншої гіпотетично свідчить про те, що так званий *mainstream* у філософії навряд чи існує. Звісно, це не свідчить про ситуацію тотального інтелектуального анархізму – нам видається, скоріше, що ця ознака «духу епохи» є симптоматичною щодо певної розгубленості як інтелектуальних еліт, так і спільнот будь-якого ступеню загальності, власне, людини перед тим, що Тойнбі називав викликами історії. Але все ж одна архідавня традиція видається напрочуд живою; є дерево, що ніколи не гине, які б буревії над ним не ревіли, – це пошуки людиною самої себе: від наївних спроб автодескрипції («...птаха без пір'я...») до глибинних занурень у власні психіку, екзистенцію, структури та механізми мислення, тіло культури тощо.

Отже, мова про філософську антропологію. Сутнісно людський антропологічний аналіз символічного характеру мовних ігор (в інтерпретації пізнього Л.Вітгенштейна) у контексті ствердження ефективності філософії

символу та символічного для подолання зазначеної розірваності між різноманітними людськими маніфестаціями, практиками, моделями існування, що її відображає стан сучасної філософії, а також постановка питання про можливість оцінного погляду на побутування мовних ігор у межах уявної шкали від перфекту, досконалості до псевдо, підміни, несправжності конституують актуальність теми нашої розвідки.

Новизна теми роботи визначається насамперед тим, що буде здійснена спроба з'ясування ступеня ефективності та продуктивності для розв'язання проблем сучасної філософської антропології, зокрема концепту мовної гри та окреслення акцентовано символічного її характеру.

Метою даної статті є, в першу чергу, експлікація антропологічних смислів, що їх передбачає та детермінує або імпліцитно утримує в собі будь-який ряд мовних ігор через поняття символу і демонстрація в цілому символічного характеру мовної гри. Також мається на меті з'ясування релевантності згаданих смислів для створення проблемного поля, яке обумовило б гіпотетичну побудову нової метафізики, нової картини світу, моделей нового онтологічного та смисложиттєвого знання. Зазначимо, що формат і обсяг статті не дає можливості хоча б частково розкрити всю заявлену проблематику, тому основний акцент буде зроблено на постановці питань, на «трансцендентальному запитуванні» (в традиції Канта – Гуссерля), що й обумовить деяку фрагментарність викладу.

Проблематикою символу та символічного, а також проблематикою аналітичної філософії, що включає в себе концепцію мовної гри, займалися сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені такі, як Є.Бистрицький, С.Кримський, В.Мейзерський, Б.Парахонський, Г.Щедровицький, В.Топоров, М.Каган, М.Мамардашвілі, В.Бичков, К.Свасьян, В.Бугров, В.Акулінін, І.Бичко, В.Табачковський, М.Попович, В.Антонов, В.Ярошовець, О.Грязнов, П. Рікер, Ж.Ліотар, Л.Вітгенштейн, Ж.Дельоз та ін.

Визначимо зміст основних понять, що аналізуватимуться у нашій розвідці.

У цілому під символом ми розуміємо деяку мисленнєву конструкцію, що має суб'єктивно-об'єктивний характер, поєднує в собі моменти об'єктивного відображення дійсності та раціонально-емоційної обробки цього відображення в пізнаючій свідомості особистості. Як духовний феномен, символ має світоглядно-ціннісне забарвлення і є прямим засобом формування культурного простору, зрештою – засобом перетворення оточуючої дійсності. Особливо підкреслимо колосальне значення символічних функцій нашої свідомості для когнітивної діяльності, творення культурних форм, «життєвого світу» (Е.Гуссерль), оскільки емпірична дійсність та вся сфера когнітивного сприймається нами як дещо цілісне, не розкладаючись, не атомізуючись на окремі речі, явища, мисленнєві процеси, когнітивні та психо-емоційні феномени великою мірою завдяки тому, що речі та ознаки речей вказують на інші речі, інші ознаки і, очевидно, сам акт розрізнення речей, їх

ідентифікації був би неможливим, якби ці речі не мали ознак, які не є сама річ, а лише вказують на неї з різним ступенем наближення. Отже, у певному умовному сенсі майже усі сфери людської діяльності та культури тією чи іншою мірою символічні.

Поняття символіки та символізації є похідними від поняття символу, при цьому поняття символізації фіксує процесуальний характер задіяності символу в пізнанні та самопізнанні, самоусвідомленні та самоототожненні людини, а поняття символіки надається для загального позначення того, що Гуссерль називав горизонтом смислів та життєвим світом людини. У контексті теми нашої статті зазначимо, що самоочевидність причетності символічного до будь-якої вербальності взагалі (а мова ж бо йде про мовні ігри) не вичерпує всієї глибини символічної природи мовної гри, тобто мовна гра має не формально-символічний характер, а, скоріше, символ іманентний мовній грі. Це може означати, що символ наразі не виступає схематичним знаком, «дороговказом» для процесу пізнання та осмислення дійсності, але сам цю дійсність конституює і конструює, набуваючи присутніх рис автономності. (Згадаймо, що Фуко ще у своїй першій «Археології» вказує на незалежність, яку коди набули щодо референтів). Якщо так, то символ, символічне не утворюють проміжної ланки між людиною та світом, ланки, оформленої мовною грою, як би широко вона не тлумачилася – від ситуативної моделі мовного реагування до, скажімо, герменевтичного кола Гадамера – символ, скоріше, якраз і виступає як щось тотожне буттю. При всій ризикованості такого твердження (оскільки тут під питання ставиться сама проблема означення в європейській філософській традиції) воно все ж дозволяє з'ясувати або хоча б реконструктивно припустити характер існування людини в мові. При цьому вищезгадана атомізованість різноманітних маніфестацій людської істоти виступає як єдинороздільна (О.Ф.Лосєв) цілісність. Як не парадоксально, принцип «сімейної подібності» пізнього Вітгенштейна може бути використаний у даному контексті як ілюстрація того, як символічна природа людського сприйняття мислення та пізнання в цілому монолітизує антиномічну природу людини та реальності.

Важливим також видається те, що символ як суб'єкт-об'єктна конструкція або символ як підстава для будь-якої інтерсуб'єктивності, або символ як трансфінітна модель опису реальності одночасно дозволяє людині і позиціонувати себе щодо зовнішньої реальності, і себе в неї інтегрувати. (Можливо, коректним тут буде згадати діалектичну тріаду Прокла). Тому символ і вся сфера символічного, які задіяні і функціонують у межах мовної гри (чи то пак мовна гра функціонує в межах сфери символічного), є онтологізованими, а не належать конче до означаючого чи означуваного, власне, і дихотомія ця втрачає сенс, коли, за висловом отця П.Флоренського, «символ починає світити власним світлом» (зазначимо символічний характер мовної конструкції – неоплатонічний енергійний символ світла. Показово, що

в святоотцівській східній традиції та і, власне, в світовій біблеїстиці [1] світло та мовлення є надзвичайно близькими в символічному аспекті. Згадаймо в цьому сенсі О.Розенштока-Хюссі – «Бог примушує нас говорити» [3]).

Також важливим є такий аспект символічного, як його гіпотетична репрезентація – мовна, образна, графічна, тобто візуальна. Відомо, що у найбільш широкому значенні будь-який символ є візуальним – навіть філософська символіка, яка є поняттєвою в процесі трансляції інформації або в разі дискурсивного оформлення набуває статусу візуалізованої – хоча б під візуалізацією мати на увазі чисту спекуляцію або інтелектуальну інтуїцію (в традиції пізнього Шеллінга). Очевидно, що мовна гра як система вербальних структур має символічний характер.

Чи доречним буде припущення, що вище згадуваний принцип «сімейної подібності» пізнього Вітгенштейна реалізується саме завдяки символічному характеру концепту мовної гри? Отже, якщо так, то ряд сімейноподібних мовних ігор є символічним і тому є рядом послідовних наближень або ступенів розгортання і продукування смислу. Відповідно наближення скеровані до абсолюту спершу в мові (згадаймо систему категорій Аристотеля, яка лежить в основі його «піраміди понять», вершинним серед яких є поняття першодвигуна, тобто Бога), а потім у бутті. Таким чином, згаданий символічний ряд мовних ігор так чи інакше орієнтує людину щодо насамкінець єдиного абсолютного поняття в мовній картині світу, тобто поняття Бога, як би це поняття не інтерпретувалося – від філософського Бога Платона та Аристотеля до Божества гностиків чи абсолюту агностиків, чи персоніфікованого Бога в світових релігіях. На нашу думку, саме це дає підстави погодитися з Р.Рорті, який у своїй уже класичній роботі «Філософія і дзеркало природи» стверджує, що Гайдеггер і Вітгенштейн своїми філософськими смислоутворюючими інтенціями найбільше вплинули на філософію другої половини 20-го століття (хоча Рорті і не апелює до поняття Бога в контексті ідей Вітгенштейна).

З'ясуємо основний зміст автентичного розуміння Вітгенштейном концепту мовної гри. Отже, за власними визначеннями філософа у роботі «Філософські дослідження», під мовною грою він розуміє цілісність мови, мовлення та дій, які пов'язані з ними. Тобто мовна гра – це одночасно форма діяльності, що склалася культурно-історично та найбільш широкий контекст, в який вона ставиться щодо всього мовного тезаурусу значень. Таким чином, процесуальність мови, її співмірність з діяльністю вказує на те, що мовна гра у найбільш широкому розгляді вказує на певну, в термінології філософа, «форму життя». Отже, мова не є лише формальною структурою, універсальним набором значень і, якщо так, то мовна гра – лише функція форми життя.

Відтак маємо перехід від власне лінгвістики, аналітичної філософії, філософії науки до глобального контексту діяльності, практики життя. В контексті теми нашої розвідки надзвичайно показовим є саме концепт

форми життя. У «Філософських дослідженнях» якогось більш-менш розгорнутого визначення, і то такого, що було б сталим та не амбівалентним згаданого концепту не знаходимо. Видається, що не лише відома схильність Вітгенштейна намагатися системно мислити, а системне цьому причиною. Концепт форми життя починає функціонувати якраз на тих глибинних рівнях мови, мислення та свідомості, де, за висловом мислителя, поясненням приходить кінець, де незастосовні обґрунтування та формалізація, принцип сумніву і саме поняття знання. Перефразовуючи назву класичного тексту Декарта, це якраз рівень постметафізичних розмислів, відчужань, переживання за-діяності через мову в світі мови, який і є реальністю.

Очевидно, що концепт мовної гри і ще більшою мірою концепт форми життя мають акцентовано символічний характер, позаяк форма життя має об'єднати у цілісність усе, що створює життєвий світ людини. Таке найбільш універсальне, холистичне, максимально широке розуміння контексту з'ясовує ситуацію не просто глобального вказування мови та мовлення на діяльність, дійсність, життя (в усіх аспектах – соціальному, культурному, історичному тощо), а символічну взаємодію людини зі світом, самою собою, із Творцем та процесом творіння. Тобто пізній Вітгенштейн відмовляється від намагань формалізувати мову, навпаки – він акцентує мінливість, своєрідну символічну «мерехтливність» мови (мова міниться і мерехтить смислами, які виникають і зникають, взаємопереходять і видозмінюються, що можна було б назвати, продовжуючи тезу О.Ф.Лосєва про символ як універсальну генеративну смислову модель, своєрідним смисловим калейдоскопом).

Суттєво, що на цьому рівні – на рівні форм життя – традиційна епістемологія зі своїми критеріями істинності та хибності не чинна, лише внутрішні критерії мовної гри, а відповідно і форми життя, яка цю мовну гру конститує і нею конститується, а саме головний критерій осмисленості, наповненості смислом, повноти смислу (пригадаймо онтологію елейців – існування нерухомого єдиного, повноти, або ж концепт плероми у гностиків, або ж неоплатонічне єдине) обумовлює субстанціональність, самостійність і певну автономність кожної мовної гри щодо інших (як не пригадати монади Лейбніца, що не мають вікон).

Таким чином, повнота смислу – це і є вищезгаданий абсолют або в мові абсолютне поняття, абсолютна категорія, щодо якої будь-яка мовна практика, будь-яка мовна гра, а відповідно, і будь-яка форма життя відносяться як частина до цілого. Отже, Вітгенштейн доходить до визнання повної рівноправності мовних ігор за умови їх внутрішньої осмисленості – наукових/ненаукових, побутових/міфологічних та ін. При цьому саме діяльність, інтерпретована як критерій осмисленості, вказує на символічний характер мовних ігор і форм життя, оскільки саморозгортання людини в процесі діяльності та розгортання людиною горизонту смислів у цьому ж таки процесі і є процесом символізації, коли практична діяльність створює осмислену дійсність, а гіпотетично може її і змінювати.

Отже, мова не є статичною проекцією людської дескрипції на реальність (у даному контексті ми уникатимемо дистинкції між поняттями «реальність» і «дійсність», що увійшла до європейської традиції головним чином завдяки Гегелю), але інтерпретується як діяльність, тобто смисл є використання. Нам видається, що таке розуміння природи мови цілком адекватно відповідає пропонованому нами розумінню символізації як процесу. Відбувається своєрідне накладання поняття значення імені предмета і його використання згідно задіяності у певному процесі та за певними іманентними процесові правилами мовної гри. Тому принцип сімейної подібності є не просто поясненням типу взаємодії мовних ігор і обґрунтуванням багатоманітності зв'язків між ними, але і підставою для ствердження неможливості окреслення певного спільного знаменника, граничної підстави для, за висловом Вітгенштейна, всього, що ми називаємо мовою. Але це не означає, що граничні поняття, які є підставами мови, своєрідною аксіоматикою, системою постулатів, категоріями, насамкінець, вищезгаданий абсолют не надаються до визначення. Інша справа, що це визначення не може бути логічним, і систему мовних ігор неможливо формалізувати (показово, що приблизно в цей же час сучасник Вітгенштейна К.Гедель, займаючись проблематикою обґрунтування математики, доводить неможливість формалізації великих розгалужених математичних систем та теорій).

Бачимо, що тлумачений подібним чином концепт мови, форми життя має яскраво виражений символічний характер. Тут подибуємо пряму апеляцію до феноменологічного методу оперування згаданими концептами, тобто мовна гра, сама процесуальність мовлення, поставлена у найбільш глобальний контекст, переживається, а смисл, як імені, так і мовної гри являється. Таким чином, апріорність мисленнєвого поступається місцем безпосередності того, що переживається, в-ключеності в певну гру та за-діяності в певній формі життя. Отже, за Вітгенштейном, якщо довести його думку до кінця, людина, що грає (*homo ludens* – Й.Хейзінга), тотожна людині, що мовить, діяльність і мовлення не просто корелюють між собою, а утворюють як у молекулі ДНК своєрідну подвійну спіраль, виступаючи паралельними кодами буття. Саме тому символічний характер концепту мовних ігор у Вітгенштейна, на нашу думку, має потужний евристичний потенціал для розвитку антропологічної проблематики. Можливо, на часі прочитання творчості кембриджського філософа в аспекті проблематики філософської антропології, початок якому вже покладено відомими спробами співставлення корпусу ідей філософа з феноменологією, герменевтикою та релігійною філософією.

З'ясуємо зміст заявленого у темі нашої розвідки поняття «перфекціонізм». Сама етимологія орієнтує нас на розуміння цієї лексеми як позначення високого або і найвищого ступеню досконалості будь-чого, як своєрідного універсального предикату. Власне, перфекціонізм (від перфективність) ми інтерпретуємо як оцінну філософську позицію щодо певної системи знання, яка може виступати у якості методології досліджень, процесу пізнання, акту

розуміння тощо, тобто гранично широко. Смісловим ядром цього концепту виступає саме оцінний елемент, який передбачає визнання високої ефективності таким чином характеризуваної системи понять чи системи знання у створенні картини світу, з'ясуванні того чи іншого контексту тощо. Власне кажучи, вже згадувана вище мінливість мови, а відповідно, і чи не безкінечного ряду мовних ігор, трактованого як символічний, вказує на необхідність позиціонування осмисленості/неосмисленості мовної гри чи форми життя щодо певної системи цінностей, тобто оцінний момент. Він нерозривно пов'язаний із процесом мовлення, діяльністю (а отже, і з продукуванням символіки та оперуванням нею) і передбачає з'ясування прагматичного (прагматика розуміється у цьому контексті як розділ семіотики) аспекту внутрішньої осмисленості правил та результатів певної мовної гри, а отже, і життєвої форми. Тому перфективність як предикація смислу може розглядатися як внутрішньо властива, іманентна мовній грі характеристика, яка, власне, визначає її специфіку. Зазначимо, що критерієм перфективності в жодному разі не виступає щось зовнішнє щодо мовної гри та життєвої форми – критерієм тут є саме функціонування мовної гри як структури діяльності, що обумовлює ефективність/неефективність, осмисленість/неосмисленість діяльності учасників певної мовної гри, яка розгортається як діяльність.

Суттєво, що тут можна говорити про зняття стрижневої для класичної європейської метафізики дихотомії синтетичних та аналітичних суджень (ця проблема стала однією із центральних в корпусі ідей Р.Рорті). У контексті теми нашої розвідки нас найбільше цікавить питання про те, чи може поняття перфективності вважатися універсальним для всього гіпотетичного ряду мовних ігор. Видається доречним зауважити, що якщо критерій оцінювання знаходиться поза формою життя, а отже, і мовною грою, в такому разі мова про універсалізм може йти. Але ж ми припустили, що цей критерій є внутрішнім і як такий не обумовлений зовнішніми чинниками. У такому разі ми начебто доходимо до позиції крайнього суб'єктивізму, що теж зачіпає засадові підстави класичної західної метафізики від Декарта до Канта – проблеми репрезентації, суб'єкта, мислення тощо. Але Вітгенштейн, що, як відомо, як у «Трактаті», так і у «Дослідженнях» вкрай критично ставиться до позиції психологізму щодо проблеми розуміння, розглядає проблеми останнього не з точки зору теорії суб'єкта, а з точки зору мови, інтерпретуючи розуміння як мовний процес і мовний акт, який детермінований контекстом мовної гри і безпосередньо не пов'язаний із психосоматичними та ментальними станами. Власне, у нього свідомість виступає, за влучним зауваженням сучасного дослідника [4], корелятом мовних висловлювань.

Бачимо, що подібним чином інтерпретовані свідомість і розуміння нерозривно пов'язані з філософемою символу та уявленням про символізацію як процес розгортання смислів у межах візуальних і невізуальних мовних практик (мовних ігор і форм життя). При цьому дуже важливим видається те, що мова інтерпретується як універсальна сфера існування людини і

перебування свідомості, тобто будь-яка мовна гра, будь-який осмислений мовний вираз саме тому й осмислений, що відноситься як частина до цілого, до більш широких загальних структур мови і свідомості і, насамкінець, до абсолюту чи всезагального. Саме це дає можливість подолати як психологічний, так і трансцендентальний суб'єктивізм у контексті філософії мови, проблематики репрезентації знання і проблематики розуміння. Іншими словами, формально-логічна чи апіорна методологія трансцендентальної філософії, чи суб'єктивно-психологічна методологія, притаманна психологічній парадигмі у філософії науки, неспроможні з'ясувати зв'язок між словом, поняттям і відчуттям – лише аналіз конкретної мовної ситуації, розглянутої у контексті мови взагалі у процесі її функціонування, може тут створити ситуацію та ефект розуміння. Подібне функціональне тлумачення мовної гри є символічним за своєю природою, оскільки символ є, як уже зазначалося, феноменом процесуальним, а процес символізації є частиною процесу функціонування мови. І коли ми говоримо про лінгвістичний, а не метафізичний характер людського досвіду, то, як видається, не в останню чергу мається на увазі його символічна природа.

Отже, концепт перфекціонізму принагідно до мовної гри може надавати виразно антропологічного звучання процесові людського пізнання та самопізнання, інтегруючи людину через мову в мову, мовою у реальність, що дозволяє стверджувати релевантність цього концепту в зазначеному контексті.

Тепер звернемося до понять псевдопроблеми та псевдопроблематики. У ранній період творчості Вітгенштейн у своєму «терапевтичному» проекті аналітичної філософії з'ясовує псевдопроблематику як своєрідну хворобу мови, що викликається надмірною споглядальністю та заакадемізованою схоластичністю у розв'язанні центральних проблем метафізики та онтології, що притаманна західноєвропейській традиції до початку 20-го століття. В етичному, сказати б, екзистенційному вимірі, який цікавить нас у першу чергу з огляду на тему нашої розвідки, це означає постійне продукування утруднень у вирішенні смисложиттєвих проблем для кожної конкретної людини, тобто псевдопроблеми, формовані неадекватністю мовних виразів, – це баласт, який не дає можливості людині усвідомити своє «місцезнаходження у космосі» (М.Шелер).

Отже, псевдопроблематика – це аберация смислів, яка виникає у процесі суто спекулятивного філософування і є результатом інтелігібельного споглядання «чистих сутностей» у традиційній метафізиці. За Вітгенштейном (ця його інтенція є незмінною як у ранньому, так і в пізньому періодах творчості), подібна псевдопроблематика філософії має долатися через з'ясування практичного характеру функціонування мови та розуміння мовлення як діяльності. Певним парадоксальним чином, якщо спробувати коротко сформулювати сутність «терапевтичного» пафосу дослідника, то отримаємо щось на кшталт гасла «філософія потрібна для того, щоб зрозуміти, що вона не потрібна». Тобто діяльнісний характер людського існування в мові передбачає з'ясування правил та осмисленості кожної

конкретної мовної гри, що конститується відповідною формою життя. Очевидно, що подібне розуміння функціонування мови та процесу за-діяності людини в ній є символічним за своєю природою.

Підсумовуючи все вищезазначене, видається можливим стверджувати (навіть попри всю фрагментарність викладу), що концепція мовної гри у філософії Вітгенштейна, зокрема, та у філософській традиції 20-го століття загалом може бути інтерпретована як така, що має символічний характер і може надаватися до вирішення присутніх проблем сучасної філософської антропології. Релевантність згаданої концепції у контексті понять перфективності та псевдопроблематики з'ясовується через розгляд смисложиттєвих питань, що так чи інакше ставить собі кожна мисляча людина. (Цікаво, що з позицій «філософії буденної мови» Д.Мура та Л.Вітгенштейна, будь-який нормальний (адекватний) представник нашого біологічного виду є мислячим за визначенням, тобто рівень інтелектуальної потуги чи освіти не є визначальним).

Отже, стрижень антропологічної проблематики – запитування людини про саму себе – сутнісно і формально пов'язаний із функціонуванням мови, контекстом ряду символічно інтерпретованих мовних ігор, що конституються відповідними життєвими формами. Зазначена проблематика може стати підґрунтям подальших наукових розвідок у цьому напрямку. І на завершення – фрагмент вірша І.Малковича, що безпосередньо, але і символічно стосується нашої теми:

Роздвоєний Сковорода
в рідне забрів село,
віршу розповідя,
душі козачкам звело:
«Буцімто й босий Гриць,
а царської мови доп'яв,
по-царськи язик ворушивсь,
як віршу казав.
Не те, що наші пісні –
мовою прості, як ми...»
Йде Сковорода, рясні
тягнуть від Січі дими...
(І.Малкович. «Пійманий Сковорода»)

Література

1. Ванхузер Кевин Дж. Искусство понимания текста. Литературная этика и толкование Писания / Пер.с англ. – Черкассы: Коллоквиум, 2007. – 736 с.
2. Витгенштейн Л. Философские работы. – Ч.1 / Пер. с нем. М.С.Козловой, Ю.А.Асеева. – М.: Гнозис, 1994.

3. Розеншток-Хюсси О. Бог заставляет нас говорить / Составл., пер.с нем и англ., послесловие и коммент. А.И.Пигалева. – М.: Канон+, 1997. – 288 с.
4. Филиппович А.В. «Философские исследования» Л.Витгенштейна / История философии: Энциклопедия. – Мн.: Интерпрессервис; Книжный дом, 2002. – С. 1159-1169.

Аннотация. П.В. Кретов. Символика языковой игры: между перфекционизмом и псевдопроблематикой.

В статье рассматривается символический характер концепта языковой игры в его оценочном аспекте и его гипотетическая релевантность в контексте проблематики философской антропологии. Определяется место концепции языковых игр Л.Витгенштейна на гипотетической шкале оценивания её эффективности для решения смысловых проблем человека между перфекционизмом и псевдопроблематикой.

Ключевые слова: языковая игра, символ, символизация, перфекционизм, псевдопроблематика, философская антропология.

Annotation. P.V. Kretov. Symbolism of the linguistic game: between perfectionism and pseudo-problems.

The article deals with the symbolic nature of the concept of language games in its evaluative aspect and its possible relevance in the context of mainstreaming of philosophical anthropology. We define the place of the concept of language games by L. Wittgenstein on a hypothetical scale evaluation of its effectiveness in solving problems of human meaning of life between perfectionism and wrong problem.

Keywords: language play, symbol, symbolization, perfectionism, wrong problem, philosophical anthropology.

Надійшла до редколегії 09.10.2009 р.

УДК 130.1: 316.614

З.В. Шевченко

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ГЕНДЕРУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті порушується актуальне питання сучасної соціальної філософії – проблема детермінації поняття гендеру, його формування та репрезентації у соціальному середовищі. В цьому аспекті розглянуті основні теорії гендерної філософії, такі, як біологічний детермінізм (сексуальний есенціалізм), теорія гендерної соціалізації та теорія конструювання гендеру. Розкриті основні поняття означеної тематики: стать, гендер, категоризація за статтю.

Ключові слова: *стать, гендер, категоризація за статтю, «гендерний збій».*